

Altijd zondag

Kees Versluis

Altijd zondag

ROMAN

MEULENHOF

Deze uitgave kwam tot stand met medewerking van Van Grunsven Creative Management, zie ook: www.vangrunsvencm.com

ISBN 978-90-896-8325-0

ISBN 978-94-023-2535-5 (e-book)

NUR 301

Omslagontwerp: Christoph Noordzij

Auteursfoto: Lilian van Rooij

Zetwerk: Mat-Zet bv, Weesp

© 2025 Kees Versluis en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Voor Céline

1

Vanuit mijn ooghoeken zag ik door het raam een gestalte opdoemen. Een forse man in een lange zwarte jas en op zijn hoofd een donkergrijze hoed. Hij liep schuifelend over de aangevroren sneeuwresten op het tuinpad. Ik stootte Daan aan. ‘Wie is dat?’

Mijn broertje herkende hem meteen, ondanks het vale decemberlicht. Hij begon te roepen. ‘Dominee De Bie. Mama, dominee De Bie in de tuin.’

Mijn moeder stond in de keuken spruitjes af te halen. Dat deed ze altijd heel secuur. Met een aardappelschilmesje sneed ze bij ieder spruitje net zoveel van de buitenste donkergroene blaadjes af, tot er alleen nog een klein wittig propje over was. De spruitjes kwamen uit de supermarkt en dus waren ze bespoten, wist mijn moeder. Dat gif moest er helemaal af. Ook van de onderkant van iedere spruit sneed ze een forse plak weg. Ter afsluiting kerfde ze met het mes een kruisje in die onderkant of wat daarvan over was – dan gaarde hij beter – en gooide het spruitje in een grote pan met water. Ze was uren bezig voor de pan gevuld was.

Mijn moeder keek geschrokken door het keukenraam. Ik zag haar verstarren. Ze begon gelijk te commanderen. ‘Jongens, zet die tv uit. En weg met al die troep, schuif het onder de bank.’

Het was woensdagmiddag. Daan, mijn vriendje Freddie en ik hingen op de bank en keken naar *Top Cat*, ons favoriete onderdeel van de wekelijkse *Kinderbios*. We hadden er speciaal pauze voor genomen tijdens onze urenlange risk-sessie.

Daan en ik namen de paniek van onze moeder over. Ze had ons heel duidelijk geïnstrueerd: ‘Jullie mogen tv-kijken op woens-

dag. Maar ik wil niet dat opa het ziet. Als je opa ziet aankomen, dan zet je hem gelijk uit.'

Dominee De Bie was de overtreffende trap van opa. Dominee De Bie hield op zondag vanaf de kansel lange tirades, tegen van alles en nog wat en soms ook tegen de gevaren van televisie. Hij was een beetje de plaatsvervanger van God op aarde. Eén geluk: dominee De Bie kwam vrijwel nooit op bezoek. Ruim twee jaar geleden was de eerste en de laatste keer. Toen waren Daan en ik net op tijd naar boven gevlucht en hadden we bij het trapgat staan luisteren of hij al weg was. Nu was daar geen tijd meer voor.

Daan rende naar het tv-toestel. Van de zenuwen draaide hij de geluidsknop eerst de verkeerde kant op, waardoor *Top Cat* door het hele huis galmde. Alleen het getier van mijn moeder overstemde het. Met haar schort aan stond ze in de kamer, schoof bordjes met mandarijnschillen met haar voet onder de bank.

'En ruim dat spel op,' brulde ze, terwijl ze het risk-bord dichtklapte, waardoor de gekleurde legers in het rond vlogen.

Freddie lag nog steeds op de bank. Met verbazing sloeg hij het tafereel gade. 'Zal ik maar naar huis gaan?' vroeg hij.

Maar daar was het al te laat voor. Dominee De Bie had de knop van de buitendeur al vast en stond het volgende moment in de keuken. Abrupt werd het stil in huis.

'Dominee. Wat een verrassing,' zei mijn moeder, terwijl haar stem nog natrilde van de paniek. 'Gaat u zitten. Wilt u een kop thee? Let u absoluut niet op de rotzooi, dominee. Excuus, als we geweten hadden dat u kwam, hadden we natuurlijk alles netjes opgeruimd.'

Ik durfde dominee De Bie bijna niet aan te kijken. Van zo dichtbij had ik hem nog nooit gezien. 's Zondags in de Maranathakerk zaten we meestal achterin. Zelfs vanaf die afstand was ik bang van zijn grote kale hoofd dat rood werd als hij op de kansel begon te bulderen over genade en bekering.

Hij keek ons een voor een aan, maar zei niks. Mijn moeder drentelde zenuwachtig om hem heen en vroeg of ze zijn jas en hoed kon aannemen.

‘Jongens, maak eens plaats,’ riep ze met een piepstem die ik nauwelijks herkende.

Daan en ik zaten gespannen en keurig rechtop – onze handen tussen onze knieën – naast elkaar op de leren driezitsbank met de kleine brandgaatjes. Freddie lag nog op de tweezitter en maakte langzaam aanstalten overeind te komen.

‘Zo, van wie ben jij er een?’ vroeg dominee De Bie aan hem.

Voor Freddie kon antwoorden, deed mijn moeder dat. ‘Dat is de buurjongen van de overkant, dominee. Freddie, maak eens gauw plaats voor de dominee.’

‘Bij wie ga jij zondags naar de kerk, jongen?’

Zo gespannen als wij waren, zo rustig leek Freddie. ‘Ik ga zondags nooit naar de kerk, meneer. Wij gaan op zaterdagavond.’

Dominee De Bie keek hem afkeurend aan. ‘Katholiek dus?’ vroeg hij retorisch en maakte aanstalten naast Freddie te gaan zitten. Voor hij neerzeeg trok hij met zijn beide enorme handen zijn zwarte broekspijpen ter hoogte van zijn knieën wat omhoog.

Mijn moeder verdween naar de keuken om thee te zetten. Ik durfde dominee De Bie nog steeds niet aan te kijken en staarde naar de grond. Niemand zei iets. Ik hoopte dat mijn moeder zo snel mogelijk terug zou komen.

‘Waren jullie televisie aan het kijken?’ doorbrak dominee De Bie eindelijk de stilte. Ik schrok me wild. Liegen mocht niet, maar ik kon mijn moeder toch niet verraden. Dat het tv-toestel gewoon in zijn zicht stond, was iets waarvoor mijn moeder zich al rot schaamde, wist ik. Maar dat dat ding ook nog eens had aangestaan, vlak voor dominee De Bie binnenkwam, dat was natuurlijk schandalig. Ik gaf geen antwoord.

Maar Freddie wel. ‘We zaten *Top Cat* te kijken, meneer. Het zal nu wel voorbij zijn. Dat wordt weer een hele week wachten.’

Ik keek nog strakker naar de grond. Ik wilde het liefst verdwijnen.

‘Zo, jullie hebben *Top Cat* gekeken,’ zei de dominee. ‘En jullie moeder vindt dat goed?’

‘Zullen we verdergaan met risk?’ vervolgde Freddie. ‘Ik weet nog wel ongeveer waar alle legers stonden.’

‘Nee, blijven jullie maar even zitten,’ brak dominee De Bie hem af. ‘Ik zie jullie sinds een paar jaar vaak op zondag in de Maranathakerk, samen met jullie moeder. God heeft jullie moeder weer op het rechte pad gebracht. En dat bezorgt mij veel vreugde. Is het pad dat jullie moeder bewandelt ook jullie pad?’

Van opzij zag ik dat Freddie me vragend aankeek.

‘Ik bedoel: hebben jullie Gods genade leren kennen, jongens?’ baste dominee De Bie. ‘Of zijn de verlokkingen van de wereld sterker? Kijken jullie liever naar *Top Cat* dan je te verdiepen in de Heilige Schrift?’

‘Onze moeder leest elke dag voor uit de kinderbijbel. Dat vinden wij heel mooie verhalen,’ antwoordde Daan.

‘Welke kinderbijbel?’

Daan haalde zijn schouders op. ‘Er staan schapen getekend op de voorkant.’

‘De kinderbijbel van Evert Kuijt?’ De dominee klonk goedkeurend.

Ik begreep niet waar mijn moeder bleef. Die thee was nu toch wel klaar. Voorzichtig keek ik op en tuurde naar het vouwdeurtje van de keuken.

Dominee De Bie ving onmiddellijk mijn blik. ‘En jij, jongen, kijk je alleen naar *Top Cat* of ook naar andere programma’s?’

Ik merkte dat ik licht stotterde toen ik probeerde te antwoorden. Ik voelde me gek genoeg heel zondig, al begreep ik niet goed

hoe dat kwam. ‘We kijken ook naar de andere programma’s van de *Kinderbios*, dominee De Bie.’

‘Daar begint het mee, de *Kinderbios*. Dat lijkt onschuldig, maar voor je het weet kijk je naar *Toppop*. Daarna wil je je Verlosser niet meer kennen en geef je je over aan de wereld en zijn afgoderij. Je bent dan voor eeuwig verloren. Denk je daar weleens over na?’

‘Wij kijken nooit naar *Toppop*,’ wilde ik de dominee verzeke-
ren, maar op dat moment kwam eindelijk mijn moeder binnen. In haar handen het houten dienblad met de kringen en het afge-
broken hoekje. Ik schrok onwillekeurig van de dampende thee-
pot. Ik had mijn wijsvinger er eens in gestoken en hem er zo lang
mogelijk in gehouden. Om te voelen hoe heet het in de hel is.

‘Met die televisie haal je de wereld in huis,’ zei dominee De Bie
tegen mijn moeder.

‘Ja, ik heb er ook moeite mee, dominee,’ hakkelde ze. ‘Maar we
zetten hem alleen aan voor het *Journal*. En de kinderen kijken
op woensdagmiddag soms een kinderprogramma als het regent.’

Freddie maakte handig gebruik van haar terugkomst, sloop
naar de gang om zijn jas te pakken en verdween zonder te groeten.

Het gesprek tussen dominee De Bie en mijn moeder leek ein-
deloos te duren. Hoewel je het niet eens een gesprek kon noemen,
er vielen steeds lange stiltes. De dominee informeerde naar haar
geloofsbeleving, met woorden waarvan ik de helft niet begreep.
Hij begon ook over mijn vader. ‘De Here is een naijverig God, die
de misdaad der vaders bezoekt aan de kinderen, tot in het derde
en vierde geslacht,’ zei dominee De Bie. ‘Zorg dat je je kinderen
op het rechte pad brengt en houdt. En lees ze voortaan voor uit
Gods Woord zelf in plaats van de kinderbijbel.’

Daan en ik zaten al die tijd zwijgend op de bank. Ik keek soms
naar mijn moeder, die er bleek en gespannen uitzag. Buiten was
het inmiddels donker. De dominee durfde ik nog steeds niet aan
te kijken.

Eindelijk stond hij op. Mijn moeder trippelde naar de gang om zijn jas en hoed van de kapstok te pakken. Juist toen ik dacht dat we bijna van hem af waren en we misschien nog even konden risken, sprak hij mij aan.

‘Jij zit in de zesde klas, is het niet? Dan verwacht ik je volgend jaar bij mij op catechisatie. Het is op woensdagmiddag in Delfgauw, zet dat maar vast in je agenda.’

Toen de dominee voorzichtig over de aangevroren sneeuw het pad afliep, keek ik mijn moeder angstig aan. ‘Waar verwacht hij mij volgend jaar? Wat bedoelde hij nou?’

‘Catechisatie. Dan leer je wat het geloof en de rechte leer inhouden en hoe je je kunt verdedigen tegen mensen die je van het rechte pad af proberen te brengen. Dominee De Bie heeft helemaal gelijk dat dat heel belangrijk is. En jullie vader gaat dat niet tegenhouden.’

2

Wenig mensen kennen de details van hun eigen geboorte zo goed als ik. Met dank aan mijn moeder, die me er ik-weet-niet-hoe vaak over heeft verteld. Waarschijnlijk om het karakter van mijn vader ermee te illustreren.

Toen 's avonds de weeën begonnen was mijn vader in Delft bij een afscheidsreceptie van een collega.

‘Ik heb het zo koud en alles is nat,’ kreunde zij toen hij tegen elven thuiskwam.

De vliezen bleken gebroken, een week te vroeg. Telefoon hadden ze niet, dus sprong mijn vader op de fiets. In het dorp zocht hij een telefooncel en belde mevrouw Klootwijk, de vroedvrouw. Haar nummer had mijn moeder op een papiertje geschreven dat al een paar weken op het nachtkastje lag.

Mevrouw Klootwijk was behoorlijk chagrijnig toen ze het huis van mijn ouders binnenstapte. Ze stond vlak voor haar pensioen, vooral aan nachtelijke bevallingen kreeg ze een steeds grotere hekel.

‘Wat is het hier een rommel. En waarom is het zo steenkoud?’ Het waaide binnen bijna net zo hard als buiten. ‘Hebt u geen verwarming, meneer Bosman?’

Mijn vader had het huis een paar maanden eerder gekocht voor veertigduizend gulden. Voor dat bedrag had hij er ook een flinke lap grond bij gekregen. Een koopje voor een vrijstaand huis; het was dan ook eigenlijk meer een ruïne.

‘Jasper, hier kunnen we toch niet wonen?’ had mijn moeder ontzet uitgeroepen op het moment dat hij het haar trots liet zien.

Maar hij had zijn handtekening al gezet. Hij vond dat vrouwen van zulke dingen geen verstand hadden. Hij was een man van de wereld, en met zijn eenendertig jaar al behoorlijk op leeftijd om voor het eerst vader te worden. Zij een wat onzeker meisje van tweeëntwintig uit een boerengehucht.

Het leek hem beter als zijn zwangere vrouw voorlopig in hun flatje in Delft zou blijven wonen, terwijl hij 's avonds uit zijn werk naar de ruïne reed om te klussen. Maar dat wilde ze niet, ze was verliefd en wilde bij hem zijn.

Mijn vader leidde mevrouw Klootwijk naar het enige kamertje in huis dat enigszins was ingericht. Daar lag mijn moeder kermend in het tweepersoonsbed.

‘Een droge bevalling,’ constateerde mevrouw Klootwijk: een kleine complicatie waarvoor zij haar hand niet omdraaide. Ze pakte een schaar, knipte eens goed in en om zeven uur 's ochtends kwam ik ter wereld.

Terwijl mijn moeder met mij op haar borst nog lag bij te komen, rende mijn vader naar de overburen. ‘Ik heb een zoon,’ schreeuwde hij en hij liet de brievenleuf in hun voordeur flink klapperen. De burens feliciteerden hem slaperig en plichtmatig, want ik was het zoveelste kind in de straat. Het was 1969, er ging geen maand voorbij of er werd ergens in de buurt wel een kind geboren. Wie 's avonds een wandelingetje maakte hoorde uit alle ramen geblèr. Dat zou niet lang meer duren; binnen een paar jaar kreeg het permanente gebrom van passerende auto's de overhand. Mijn ouders woonden aan de doorgaande weg van Delft naar Zoetermeer – dat laatste dorp was begonnen aan een onstuitbare groei tot lelijkste stad van het land.

De dagen na mijn geboorte sloeg de winter serieus toe. De noordoostenwind jammerde door de kieren en de sneeuw kroop door de brede spleet onder de achterdeur gewoon naar binnen.

Kraamverzorgster Hehamahua klaagde dat dit voor moeder en kind – maar ook voor haarzelf – hoogst ongezond was. Mijn moeder klaagde luid met haar mee. ‘We hadden dit huis nooit moeten kopen,’ jammerde ze. ‘Hij heeft het me niet eens gevraagd.’

Mijn vader zat ondertussen alweer elke dag, soms tot diep in de avond, op zijn werk. Mevrouw Hehamahua bleef haar hoofd maar schudden, de volle twee weken lang.

3

Deze bouwval vormt het decor van mijn allervroegste herinneringen. Als mijn vader niet op zijn werk zat, was hij aan het verbouwen. Dat deed hij samen met Jan Bruin, een stille, maar altijd vriendelijke metselaar uit het dorp die zijn vrije uren gebruikte om wat bij te verdienen en zijn dik bebrilde, zeurderige vrouw en jankende kleine kinderen te ontvluchten.

Jan Bruin en mijn vader waren vooral aan het afbreken. Behalve vier buitenmuren, de dakspanten en de draagbalken van de bovenverdieping bleef er weinig van het huis over. Ze smeerden de scheuren in de buitenmuren dicht, maar al na een paar weken ontstonden ze opnieuw.

Onder het huis uit 1909 in het buitengebied van Pijnacker was nooit geheid, het stond namelijk op het dijkje van een sloot waarover tuinders decennialang hun groenten naar de veiling verscheepten. Zo'n dijk is minder nat dan het laagland eromheen, dachten ze waarschijnlijk bij de bouw; heipalen waren dus niet nodig, een betonnen plaat onder het huis moest volstaan. En dat ging inderdaad lang goed. Totdat er grote vrachtwagens verschenen op de weg van Delft naar Zoetermeer, die af en aan reden om de wijken Palenstein, Driemanspolder en Meerzicht uit de grond te stampen. Wanneer zo'n vrachtwagen over de grote hobbel in de weg voor ons huis denderde, veroorzaakte dat bij ons een kleine aardbeving. Je kon de muren bijna horen scheuren.

Als peuter zag ik vooral voordelen in de scheuren, gaten en kieren waardoor de buitenwereld binnen vrij spel had. Zittend op de bank staarde ik gebiologeerd naar de muizen die langs trippelden. De kou was natuurlijk wel een crime, vooral 's avonds bij het

naar bed gaan. De kruiken die mijn moeder met kokend water vulde waren zo heet dat ik mijn voeten brandde. Daarna kocht ze blauwe warmwaterzakken van rubber. Die waren inderdaad minder heet, maar sloten na een tijdje niet goed meer waardoor mijn matras steeds zompiger werd.

Het was maar goed dat het zomer was bij Daans geboorte. Het enige wat ik ervan meekreeg, was gestommel in huis, en een vreemde vrouw die me beval terug mijn bed in te gaan.

‘Waar is mama?’ vroeg ik.

De vrouw legde haar vinger op haar lippen. ‘Sst,’ zei ze, ‘ga slapen. Je ouders hebben nu geen tijd voor je.’

Dat was natuurlijk een slecht begin van de relatie met mijn broertje.

De kolerezooi door de verbouwing was net een beetje weggewerkt. Ook de permanente tocht leek zo’n beetje onder controle. Nu wordt het een huis zoals een huis moet zijn, hoopte mijn vader waarschijnlijk. Keurig opgeruimd, het stof wekelijks vlijtig afgenomen met een stofdoek, de gordijnen zo nu en dan lekker ruikend door een wasbeurt, en het zilver- en koperwerk gepoetst. Daaraan herken je een warm en gelukkig huishouden, wist hij uit zijn jeugd. Met dat idee was hij met mijn moeder getrouwd.

Maar dat liep anders. Waar het puin verdween, verscheen er rondslingerend speelgoed. En vieze ontbijtbordjes, verdwaalde schoenen, knutselwerkjes van de peuterschool en hier en daar een bruin geworden klokhuis. Mijn vader ging steeds gemelijker kijken als hij uit zijn werk kwam.

‘Waarom is het hier weer zo’n gribus?’ klaagde hij als hij via de achterdeur de keuken binnenstapte.

‘Jasper, ik heb me rot gewerkt. Ik ben er nog niet aan toegekomen. Wat wil je ook met twee kleine kinderen,’ zei mijn moeder dan.

Daar had ze natuurlijk gelijk in. Maar opruimen, of beter gezegd: werken in het algemeen was sowieso niet haar sterkste kant. Na ieder klusje – dat voornamelijk bestond uit het vervangen van Daans luier of een boterham voor mij smeren – ging ze even zitten om bij te komen. Dan pakte ze de krant of belde ze met haar zus Loes. Vervolgens had ze geen zin meer om weer op te staan.

Bij het opruimen wist ze vaak niet waar te beginnen, systematiek was niet haar fort. Spullen belandden uiteindelijk op een grote hoop in de houten kast in de kamer waardoor ze voortdurend dingen niet meer kon vinden. Algauw ging de helft van haar tijd op aan het wanhopig zoeken van spullen die ze kwijt was.

Na een tijdje berustte mijn vader in de situatie. Omdat de verbouwing over haar hoogtepunt heen was, trok hij zich 's avonds steeds vaker terug in zijn werkkamer waar hij achter zijn grote tekentafel lijntjes stond te trekken op grote vellen papier. Hij gebruikte er houten en plastic platgeslagen vormen voor. Krommen, noemde hij die. Ik geloof dat het spanten van schepen waren die hij op papier uittekende. Met een vulputlood zette hij er getalletjes bij. Het leek me saai werk en ik was er daardoor al vroeg zeker van dat ik nooit iets te maken wilde hebben met de TH Delft, waar mijn vader wetenschappelijk medewerker was.

‘Wat wil je dan worden?’ vroeg hij ons regelmatig toen we wat ouder waren.

‘Ik denk dat ik zwerver word, net als Douwe Dabbert uit de *Donald Duck*,’ antwoordde ik dan. ‘Dan hoeft je niet te werken en ben je lekker altijd vrij.’

‘Ja, ik ook,’ vulde Daan dan meestal aan.

Ik geloof dat we hem er echt mee kwetsten.

4

Al was mijn vader altijd aan het werk, en ook al kibbelden mijn ouders daar regelmatig over, toch was het in mijn kleutertijd over het algemeen nog best gezellig in huis. Hoewel de woonkamer een grote rotzooi bleef was het bij ons de zoete inval. Buren, vrienden en familie liepen in en uit. En dat kwam, dat moet gezegd, vooral door mijn moeder. Die gaf iedereen het gevoel dat ze van harte welkom waren.

Vaak kwamen die bezoeken haar wel goed uit; dan hoefde ze niet op te ruimen, geen bedden te verschonen of foto's in te plakken. Er lag een steeds grotere stapel foto-enveloppen met huistuin-en-keukenkiesjes en de bijbehorende negatieven, ontwikkeld en afgedrukt door dorpsfotograaf Lafeber. Die foto's wilde mijn moeder netjes in een boek plakken met pergamijs tussenbladen. Niet met lijm natuurlijk, maar met zelfklevende fotohoekjes. Op de achterkant van de foto zou ze dan de datum schrijven, en eronder een zinnetje als: 'Jasper werkt in de tuin' of 'Bram heeft een wesp gevangen in een jampot'. Zo deden andere mensen dat en zo wilde mijn moeder dat ook doen. Alleen, het kwam er maar niet van.

Ze was dus blij als onze overbuurvrouw, we noemden haar tante Sjaan, onaangekondigd binnenstapte. Want dan riep haar sociale plicht, en die ging voor al het andere. Dan zei ze: 'Wat gezellig, Sjaan, kopje koffie?'

En er liepen nogal wat vrouwen even binnen voor een kop koffie. Ze waren bijna allemaal huisvrouw, werden gek van hun kinderen of juist van de eenzaamheid omdat de kinderen het huis uit waren, en liepen de deur bij elkaar plat. Via de achterdeur. De

voordeur was voor de postbode en vertegenwoordigers van het gezag.

Tante Sjaan kwam het vaakst. Voor haar was ik een beetje benauwd omdat ze in mijn billen kneep als ze de kans kreeg. Anderen die regelmatig aanschoven aan de keukentafel waren Bregje, de bejaarde buurvrouw links, en mevrouw Lalleman, de bejaarde buurvrouw rechts. Die twee hadden onderling weleens ruzie en als dat zo was kwamen ze vaker, merkte ik. Om te klagen over de ander. Mijn moeder knikte voor de vorm een beetje mee.

In het weekend kwam er ander volk langs. Op zaterdag waren we ons bed nog niet uit, of de collega's van mijn vader zaten al in onze tuin. Zo'n idyllische lap groen hadden ze niet bij hun nieuwbouwrijtjeshuis. Bovendien vonden ze mijn vader een joviale vent, en mijn moeder een gezellige meid.

De collega die het meest langskwam had een groot rond hoofd, een rossige baard en heette Kees Gaasdorp. In mijn herinnering was ook zijn gezicht meestal rood. Hij begon in het weekend al vroeg op de dag met drinken, net als veel andere collega's van mijn vader. Uit beleefdheid antwoordde Kees Gaasdorp de eerste keer met 'ja' als mijn moeder op zaterdagmorgen vroeg: 'Koffie, Kees?' Maar daarna liet hij zich door mijn vader graag een biertje inschenken, en aan het begin van de middag kwam de jenever op tafel.

5

Mijn moeder sprak er elke avond over bij het eten. Dat het een schande was, hoe de gemeente Pijnacker de scheidslijn precies voor ons huis had getrokken. Wij vielen aan de verkeerde kant van die lijn.

Het duurde even voordat ik doorhad dat het om een denkbeeldige lijn ging. Toen ik haar er voor het eerst over hoorde ben ik die lijn zelfs gaan zoeken. Omdat ik hem niet vond, vermoedde ik dat hij op de bodem van de sloot lag, en dat ik hem daarom niet kon zien.

Daar lag hij inderdaad ook. Kinderen aan de ene kant van de sloot mochten naar de Johan Friso-kleuterschool. Weliswaar nog altijd anderhalve kilometer fietsen, maar een aangenaam tochtje langs een weiland met wat koeien en schapen, en een paar nieuwbouwstraatjes. Maar daar mocht ik niet naartoe van de gemeente Pijnacker. Ik moest naar de Juliana-school aan de andere kant van het dorp. Er werden zo veel kinderen geboren in de nieuwbouwstraatjes dat de Johan Friso-school overliep, dus had de gemeente die harde lijn getrokken en daar viel blijkbaar niet mee te marchanderen. Of dat kon wel, maar mijn moeder wist niet hoe dat moest. Of ze waren haar bij de instanties – ik heb mijn moeder er heel wat over horen bellen – zo zat dat ze haar niet meer te woord wilden staan.

Ze had wel gelijk overigens. Nu moest ze vier keer per dag – overblijven deed vrijwel niemand – op haar fiets naar het centrum van het dorp en vervolgens naar de buitenwijk aan de andere kant. Een paar kilometer, in haar tempo een minuut of twintig. En bij iedere tocht moest ze ook Daan in zijn jas hijsen omdat hij

niet alleen kon achterblijven. Hij voor op de fiets, ik achterop, door regen, sneeuw en storm. En dan gingen de spoorbomen vaak ook nog dicht. Gelukkig liet de man die in een hokje naast de overgang de bomen bediende mijn moeder vaak nog snel even door als hij haar tegen de wind in zag trappen.

De gesprekken 's avonds aan tafel gingen op een gegeven moment alleen nog over de ellendige afstand naar de Juliana-school en waarom de gemeente toch geen uitzondering kon maken. Mijn vader kauwde op zijn speklapje of gehaktbal en zei voor de vorm af en toe iets terug, hij was het onderwerp op een gegeven moment zat. Wat ook niet hielp was mijn geklaag dat ik er weinig aan vond, die hele kleuterschool. En zo kwam het dat mijn moeder mij het laatste half jaar van school haalde en thuis liet banjeren in de modder. De leerplicht was blijkbaar nog niet zo streng – of ze lapte die aan haar laars. In ieder geval genoot ik ervan om thuis te zijn. Ik ving insecten, speelde met de buurjongens zodra die uit school kwamen en als het echt niet anders kon deed ik iets met Daan.

Het viel me daardoor nauwelijks op dat mijn moeder steeds vaker haar bed niet meer uit kwam. Soms vroeg ik of ze ziek was, ze antwoordde meestal dat ze slecht geslapen had. Ik haalde mijn schouders op en ging de tuin weer in, of verder weg. Met vriendjes zwierf ik door weilanden en over bouwplaatsen. We struinden langs de tuindersbedrijven, keken hoe tuindersknechten langs de lopende band iets deden met bloemen en bloembollen. De radio stond er altijd aan en ik verbaasde me erover hoe snel die handen langs stelen en bladeren gleden, en het groen verdeelden in verkoopbare waar en afval. De bloembollen belandden op een trillende lopende band met gaatjes waarin ze een voor een verdwenen, afhankelijk van hun grootte. Vanaf een afstandje koos ik steeds één bloembol die ik volgde op zijn weg naar de onvermijdelijke val.

Op het terrein van de tuinderij van de buurman stonden karretjes op rails. Die rails verdwenen de kassen in. Soms ging een van de mannen op zo'n karretje staan, ze noemden het een 'lorrie', en reed ermee de kas in.

Met mijn buurjongen Petertje Verbakel inspecteerde ik eens zo'n lorrie. Er zaten twee knopjes aan de voorzijde: een rode en een witte. Petertje drukte op het rode knopje en het karretje schoot naar voren. Ik hoorde hem schreeuwen, het karretje reed gewoon over hem heen. Het bloed spoot uit zijn lijf; hij schreeuwde de hele boel bij elkaar.

Uit de schuur kwamen de knechten aangerend. Het werd een hele heisa. Mijn moeder stond er ineens ook bij, die kon blijkbaar toch haar bed uit komen. Zij schreeuwde het hardst van iedereen.

Een van de wielen van de lorrie bleek over Petertjes balzak heen gereden. Zijn ballen waren er bijna afgesneden, het geheel hing bloedend aan een dun draadje tussen zijn benen.

'Nu kan hij nooit meer kinderen krijgen,' jammerde mijn moeder dagenlang. 'En dat is mijn schuld.'

Ik zag het verband niet, maar met Petertje had ik te doen, al heb ik hem daarna nooit meer gezien. Hij mocht van zijn moeder niet meer komen spelen.

Door die toestand met de lorrie werd mijn moeder nog somberder; ze zag er permanent uit alsof ze net gehuild had. Ze kwam haar bed alleen nog uit om mijn broertje een schone luier om te doen of iets te eten te geven. Meestal lag Daan gewoon naast haar in bed.

6

Het stond in de boekenkast, *De Reader's Digest grote geïllustreerde dierenatlas*. Groot, groen en zwaar, en alle wilde dieren van de wereld stonden erin. Ik hield ongeloofelijk veel van de meeste dieren in het boek. Als ik groot was zou ik ze kopen en in kooien doen om de hele dag naar ze te kijken. Bij die dieren stak ik een snipper papier tussen de bladzijden. Uiteindelijk puilde het boek uit van de papiersnippers.

Zoals een strenggelovige niet de hele dag met het hiernamaals bezig is – die heeft ook weleens gewoon een rotdag omdat zijn lievelingsbroek verkleurd is in de was – zo snapte ik dat ik niet de hele dag kon dromen van mijn volwassen leven waarin ik met al mijn lievelingsdieren verenigd zou zijn. Daarom begon ik alvast in het hier en nu wat te improviseren. Mijn vader was zo aardig een paar krielkippen voor me te kopen toen ik zeven werd. Ik zou ze verzorgen en gezamenlijk aten we de eieren op, zo was de deal. Maar van die eieren kwam niet veel terecht; heel af en toe vond ik er 's morgens een. En dan was zo'n krieleitje ook nog eens drie keer kleiner dan de eieren in de winkel. Het duurde meestal twee weken om voor het hele gezin een eitje bij het ontbijt te verzamelen.

Als ik uit school kwam, zat ik meestal de rest van de middag bij mijn kippetjes. Ieder geluidje van ze kon ik op een gegeven moment duiden. Als mijn moeder haar bed uit kwam om me te zoeken, vond ze me meestal bij mijn kippen. 'Wat doe je daar nou toch de hele dag?' vroeg ze soms bezorgd. 'Moet je niet met andere kinderen spelen?'

Om van haar gezeur af te zijn, ging ik me wat meer met vissen bezighouden. Met mijn bamboehengeltje wist ik er op een door-